

Ruimte voor waarden – Amber Bosse

De energietransitie zorgt voor grote ruimtelijke veranderingen in de leefwereld van bewoners. Deze veranderingen raken aan waarden die mensen koesteren ten aanzien van hun buurt. Het gaat dan vaak juist om waarden die zich niet goed laten vangen in procedures of regelgeving: denk bijvoorbeeld aan het belang van het landschapskarakter en de identiteit van een buurt of de sociale cohesie tussen buurtbewoners. Tijdens het participatieproces dat plaatsvond in Amsterdam over het vormgeven van de windzoekgebieden – plekken in de stad waar mogelijk windmolens geplaatst konden worden – belandde de stad in een conflict over de duurzame ambities van de gemeente. Hier ontstond al snel een twee-kampen-dynamiek waarin de gemeente vasthield aan haar beleid en actiegroepen steeds vaster in het harnas zaten. In de strijd gingen veel waarden verloren. Dit paper bespreekt een aantal mechanismen die dit verlies te verwijten valt, maar ook de periode waarin er weer verbreding werd gezocht in het gesprek. Om deze verbreding te ondersteunen werd de contextmapping methode ingezet: een designmethode die hielp bij het expliciet maken van zorgen en behoeften die leven in de Amsterdamse windzoekgebieden. De resultaten van dit onderzoek vormen een argument om in al in een vroege fase van het participatieproces de mogelijkheid te creëren voor burgers om op een zo intuïtief en open mogelijke manier waarden in te brengen.

Ruimte voor waarden: het in kaart brengen van buurtervaring bij veranderingen in de leefomgeving

Hoe contextmapping wordt ingezet om weeswaarden te operationaliseren in de Amsterdamse energietransitie

Amber Bosse

Stellingen

Wanneer bepaalde waarden geen plek krijgen in het politiek- en maatschappelijk debat ontstaan er conflictdynamieken die lastig te repareren zijn.

Beleidsmakers en (ruimtelijke) ontwikkelaars moeten al vroeg in het participatieproces burgers de kans te geven om op een zo intuïtief en open mogelijke manier hun waarden in te brengen.

De manier waarop veranderingen in de leefomgeving worden ervaren in de buurt moeten in kaart worden gebracht en een plek krijgen in het gesprek dat over deze ruimtelijke ontwikkelingen wordt gevoerd.

Ruimte voor waarden

Hoe contextmapping meer waarden op de kaart kreeg in de Amsterdamse energietransitie

‘Bewoners zeggen Nee!’ leest een spandoek van een betoger op het Amsterdamse Museumplein begin mei 2021. Er staat een tekening naast van een windmolen met een groot rood kruis er doorheen. Het spandoek wordt opgehouden tijdens één van de vele protestacties tegen de ambitie van de Amsterdamse gemeenteraad om zeventien windmolens binnen de gemeentegrenzen te plaatsen. De plannen zullen van grote invloed zijn op de leefomgeving van veel Amsterdammers. Niet alleen esthetisch – de grote grijze pilaren passen niet binnen iedereen’s favoriete stadsbeeld – maar ook op het gebied van geluidshinder, het doorbreken van groen en de ruimtelijke inpassing tussen de al zeer compacte stadsgrenzen. De protestacties in de zomer van 2021 komen dan ook niet uit de lucht vallen. Er gaat een verhaal aan vooraf dat verteld kan worden aan de hand van waarden¹ die wel of geen plek hebben gekregen in het debat over windmolens en de gevolgen die dit heeft gehad voor de manier waarop er naar de windmolendiscussie werd gekeken. De opbouw en het verloop van de participatie die was ingericht speelde hier een grote rol in. Maar ook een aantal dynamieken die we vaker terugzien in de relaties tussen beleidsmakers en burgers maken dat veel zorgen en behoeften die in de samenleving spelen geen plek krijgen in het politiek- en maatschappelijk debat. In dit paper worden een aantal van deze mechanismen toegelicht aan de hand van een korte reconstructie van de Amsterdamse windmolencasus. Daarna komt de fase ná het conflict tussen de burgers en de gemeente in beeld. Een fase waarin de gemeente koos voor een periode van herbezinning en het ophalen van meer perspectieven uit de samenleving. In dit licht wordt de inzet van het contextmapping onderzoek besproken. Contextmapping is een designmethode waarbij de nadruk ligt op het expliciet maken van behoeften en waarden van mensen in relatie tot een bepaalde omgeving of product.² Door het gebruik van deze methode hebben we geprobeerd ‘verweesde waarden’ – waarden die geen plek hebben gekregen in het debat – weer op de kaart te krijgen in de Amsterdamse windmolendiscussie. De resultaten van dit onderzoek pleiten voor het maken van veel ‘ruimte voor waarden’ bij ontwikkelingen die grote veranderingen meebrengen in de leefomgeving.

Het vormgeven van de Amsterdamse windzoekgebieden

Begin 2019 worden de eerste stappen gezet richting het opstellen van de Regionale Energie Strategie Noord-Holland Zuid, regio Amsterdam (RES). De RES is een instrument om met maatschappelijke betrokkenheid te komen tot regionale keuzen voor de energietransitie, zoals het opwekken van duurzame elektriciteit en de daarvoor benodigde infrastructuur. Lokale energiedoelstellingen worden ook bepaald en vastgelegd in de RES. Daarnaast is de RES een manier om de samenwerking tussen alle regionale partijen (overheden en maatschappelijke organisaties) te organiseren in voorbereiding op concrete projecten die voortkomen uit de RES.³ Een groot onderdeel van de RES is dan ook het aanwijzen van specifieke plekken waarop duurzame energie kan worden opgewekt, zoals locaties die geschikt zouden zijn voor het plaatsen van windmolens: de zogeheten windzoekgebieden. In Amsterdam geven publieke partners, energiecoöperaties en belangenorganisaties (zoals bewoners, natuur, etc.) in de loop van 2019 de Concept-RES vorm: het startdocument waaruit later, na brede participatie, de RES 1.0 moet volgen. De periode die volgt is in de volgende tijdlijn samengevat. Deze participatietijdlijn is gemaakt aan de hand van de evaluatie van de RES-participatie, uitgevoerd door Universiteit Leiden (Eefje Cuppen et al., 2022) in opdracht van Gemeente Amsterdam.⁴

¹ Waarden worden in dit paper benaderd als idealen en principes die als nastrevenswaardig worden beschouwd en daardoor acties van mensen beïnvloeden. Het zijn diepere overtuigingen die vaak minder bewust in beeld zijn. Zorgen en behoeften die mensen uiten brengen zo waarden aan het licht.

² Visser, S., et al. (2005). *Contextmapping: Experiences from practice*.

³ Zie voor meer informatie over de RES: [Wat is de RES?](#)

⁴ Cuppen, E., et al. (2022). *Evaluatie Participatie RES Amsterdam*.

Figuur 1. Tijdlijn proces RES Amsterdam

Versmalling waar verbreding nodig is

Bovenstaande tijdlijn laat zien

dat het proces is opgedeeld in een aantal fasen. Deze zijn ontleend aan de evaluatie van het participatieproces, en geven dus een beeld achteraf. In reflectie laten ze een mooi beeld zien van hoe de dynamiek zich ontwikkelde tussen begin 2019 en eind 2021. Aangezien in dit paper waarden worden gesproken, zijn er een aantal specifieke kanttekeningen te maken bij de tijdlijn die hier betrekking op hebben. Zo had er in principe tussen de atelierfase en de bewustwordingsfase ruimte moeten zijn voor het toevoegen van zorgen en behoeften aan de gespreksagenda omdat er een bredere groep Amsterdammers betrokken werd bij de windmolenplannen. In plaats daarvan zag je juist steeds meer een versmalling van het gesprek plaatsvinden. Aan het eind van de conflictfase gaat dit zo ver dat er twee bubbels ontstaan: de gemeente aan de ene kant, haar beleid verdedigend, en de actiegroepen aan de andere kant, dit beleid aan de kaak stellend. In het midden bevinden zich bewoners met een minder genuanceerde opvatting, maar zij krijgen nauwelijks nog de kans om hun geluid te laten horen.

Een verklaring voor deze versmalling is dat het felle tegengeluid in de bewustwordingsfase redelijk onverwachts komt, mede door het ontbreken van een breed palet perspectieven in de atelierfase. Om de tegenstand het hoofd te bieden en op de stroom aan vragen en opmerkingen te reageren, verwijst de gemeente naar formele en procedurele kaders, zoals wetten en rekenmodellen of de opbouw van het participatieproces.⁵ Bewoners voelen zich niet gehoord, onder andere omdat zij de windmolenambitie als zodanig er discussie willen stellen, wat voor het gemeentebestuur al een voldongen feit is. De Concept-RES wordt door de gemeente gezien als uitgangspunt dat verder moet worden aangevuld, niet inhoudelijk betwist. Zorgen die worden ingebracht krijgen hierdoor vooral in het maatschappelijk debat een plaats. Hier heeft echter een andere speler een dominante positie: opgerichte actiegroepen, waarvan Windalarm de grootste is, bepalen hier in grote mate de agenda. Zij spreken voornamelijk

⁵ Ibid., p. 22.

over het ontbreken van draagvlak, de nut en noodzaak van windmolens in Amsterdam, negatieve gezondheidseffecten voor omwonenden en waardedaling van koophuizen rondom windmolens.⁶ Dit worden de leidende thema's in de maatschappelijke discussie en in de gemeenteraad, waar enkele raadsleden inmiddels de coalitie via moties aan de tand voelen.⁷ Medestanders en meer genuanceerde tegenstanders trekken zich langzaam terug uit het gesprek door de felle sfeer en de twee-kampen-dynamiek die ontstaat tussen de gemeente en actiegroepen. Hoe heeft het zover kunnen komen? Aan de start van het contextmapping onderzoek hebben we een aantal dynamieken in kaart gebracht die volgens ons van invloed zijn geweest op het versmallen van de 'thematische agenda'. Als diagnose en uitgangspunt, maar ook omdat we zelf probeerden deze dynamieken uit de weg te gaan. Een drietal wordt hieronder besproken.

Een muurvast gesprek: dynamiek in de conflictfase

Binnen de beleidsvormingsarena proberen burgers en beleidsmakers continu elkaars ideeën te beïnvloeden. Wanneer het echter om tal van redenen niet lukt om elkaars overtuigingen door middel van een constructief gesprek te doen bijstellen, zoeken partijen meer dan eens toevlucht in het uitwisselen van rigide standpunten en dreigementen.⁸ In de participatie van de Amsterdamse RES is deze toevlucht duidelijk zichtbaar. Verwachtingspatronen, vaste participatie-gasten en het ontstaan van 'weeswaarden' spelen hierin een rol. Deze keuzes – of ontstane mechanismen – hebben er uiteindelijk voor gezorgd dat het gesprek zo vastzat dat de gemeente een periode van herbezinning inlaste waarin zij geen besluiten maakte. Ze komen hier aan bod om later het inzetten van een methode als contextmapping beter uit te kunnen leggen.

Verwachtingspatronen

Beleidsmakers hebben vaak verwachtingen over de houding van burgers tegenover ruimtelijke plannen.⁹ Een bekend voorbeeld hiervan is het vastgeroeste not-in-my-backyard verwijt (NIMBY). 'Burgers zijn altijd tegen ontwikkelingen in hun eigen achtertuin.' Deze aanname heeft invloed op hoe beleidsmakers burgers benaderen. Zo worden zorgen over veranderingen in de directe leefomgeving veelal afgedaan als eigenbelang.¹⁰ Een zorg over bijvoorbeeld het behoud van identiteit van een bepaald gebied kan dus worden afgedaan als NIMBY, maar er is ook een andere tendens die de inbreng van zulke zorgen beperkt: het is lastig om niet-tastbare zorgen een plek te geven in een proces. Feitelijke en meetbare belangen zijn makkelijker democratisch te verantwoorden. Zo kun je bijvoorbeeld beter aantonen dat ze vaker worden aangedragen en valt er een procedureel of juridisch kader omheen te zetten. Beleidsmakers reageren dan ook meer dan eens op zulke zorgen met procedurele informatie. Bijvoorbeeld door het delen van (onafhankelijk) onderzoek of regulering.¹¹ Andersom hebben burgers ook bepaalde verwachtingen van hoe ze het beste kunnen opereren in de politieke arena. Om binnen de procedurele kaders te blijven die de gemeente neerzet en het NIMBY-verwijt te ontwijken, brengen burgers sneller economische, technische of juridische argumenten in. Bijvoorbeeld, zoals tijdens het participatieproces van de Amsterdamse RES, de waardedaling van huizen en geluidsnormen. Het valt op dat dit onderwerpen zijn die goed binnen de procedurele kaders passen. Maar is dit niet alleen het zichtbare topje van de zorgen die leven in de windzoekgebieden? Het zou goed kunnen dat ze mede zo hoog op de agenda staan als gevolg van de verwachtingspatronen tussen burgers en beleidsmakers, die de inbreng van een breed palet aan zorgen beperken.

Vaste gasten

⁶ Ibid., p. 22-25.

⁷ In de raadsvergadering van 10 februari 2021 werden 54 moties ingediend die betrekking hadden op de windmolenplannen. Deze werden bijna allemaal verworpen: [Vergadering 775476](#).

⁸ Susskind, L. (2006). *Arguing, bargaining, and getting agreement*.

⁹ Cuppen, E. et al. (2020). *Veel gedoe om iets?! De waarde van conflict in de energietransitie*, p.11.

¹⁰ Mensink, W. (2021). *Barstjes in de lokale gemeenschap*, p. 23.

¹¹ Cuppen, E. et al (2020), p. 17.

Een vaak gehoorde kritiek is de diversiteit van burgers die deelnemen aan participatieprocessen, of beter gezegd – het gebrek daaraan.¹² Het idee dat participatie altijd moet plaatsvinden met een representatieve groep blijkt in de praktijk niet haalbaar. Bevoorrechte burgers – vaak hoogopgeleiden met genoeg vrije tijd – weten de weg naar participatie beter te vinden én schikken zich makkelijker naar de taal die wordt gesproken in bureaucratische organisaties zoals de gemeente. Een zorg is dat deze beperkte demografische diversiteit van participatieprocessen sociale ongelijkheid versterkt.¹³ De discussie over de noodzaak van het hebben van representatieve of diverse participanten wordt hier niet gevoerd, maar de invloed die deze ‘vaste gasten’ hebben op de bandbreedte van het gesprek tussen burgers en beleidsmakers is wel belangrijk om te noemen. Het is bijvoorbeeld opvallend dat zorgen die de genoemde groepen belangrijk vinden, zoals de waardedaling van koopwoningen, ook politiek hoog op de agenda staan. Ze passen binnen het beeld dat al eerder werd geschetst waarin economische of juridische waarden makkelijk bekliven in het debat. Zorgen van andere burgers komen zo minder prominent in beeld. En dat terwijl een aantal van de windzoekgebieden in Amsterdam (zoals Noord en Zuidoost) zich kenmerken door een diverse demografie met veel bewoners die niet in het vaste-gasten-plaatje passen. Zij weten de weg naar én in de politieke arena minder goed te vinden. Gezien de effecten die de energietransitie heeft op de leefomgeving van alle Amsterdammers, is het in kaart brengen van ieders zorgen en behoeften belangrijk.

Verweesde waarden

In het proces dat tot nu toe is beschreven vindt afbakening van waarden plaats. Waarden die door beleidsmakers belangrijk worden geacht binnen een bepaalde ontwikkeling worden gevangen in wat ‘waardenkaders’ worden genoemd.¹⁴ Deze waardenkaders vormen een soort menukaart waar burgers gerechten van kunnen kiezen. Helaas is de keuze beperkt: vaak staan er voornamelijk geformaliseerde waarden – weer die juridische of economische – op de kaart. De selectie van waarden is bepalend voor de verdere besluitvorming.¹⁵ Welke waardenkaders er zijn, hangt ook af van hoe de ontwikkeling wordt benaderd. Zien we de energietransitie vooral als een duurzaamheidsvraagstuk, waar de vermindering van de landelijke CO²-uitstoot en internationale afspraken een grote rol spelen, of (ook) als een ruimtelijk vraagstuk, waar ruimtelijke inpassing en dus lokale ervaring van groot belang is? Voor de burger beïnvloedt de komst van een windmolen in de buurt in elk geval de directe leefomgeving. Wanneer deze verandering aan waarden raakt die niet passen binnen de opgetuigde waardenkaders, raken deze waarden verweesd: ook wel ‘weeswaarden’ genoemd.¹⁶ Omdat deze waarden niet binnen de waardenkaders passen, stromen ze er als het ware overheen, ook wel ‘overstromen’.¹⁷ Wanneer er niet wordt gehandeld op deze overstroming door het aanpassen of aanvullen van de waardenkaders, ontstaat er conflict: burgers voelen zich niet gehoord en zien hun zorgen niet terug op de agenda. In de Amsterdamse RES zagen we dit gebeuren in de conflictfase. Burgers zien dat ze niet doordringen tot de gemeente en kiezen voor een andere weg om wel gehoord te worden: bijvoorbeeld door een protestactie op het Museumplein.

Een poging tot verbreding: de reflectiefase

Een manier om het ontstaan van weeswaarden tegen te gaan is ervoor te zorgen dat deze beter in beeld komen en ‘terugstromen’ naar de waardenkaders, zodat deze verbreed kunnen worden.¹⁸ Dit is makkelijker gezegd dan gedaan. Hiervoor moeten burgers (constructief) in gesprek en moeten beleidsmakers ook openstaan voor een verbreding van hun waardenkaders.

¹² Zie bijvoorbeeld Stapper, M. (2020). *Do contracts have politics? — Contracts, planning consultants, and urban development in the age of participation.*

¹³ Ibid.

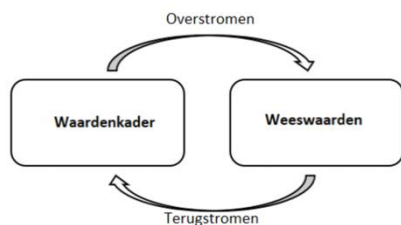
¹⁴ Pesch, U. (2019). *Het overstromen van waardenkaders.*

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Spruit, S. (2019). *Afwegingen, operationalisatie en weeswaarden; leren van waardenanalyses van energieprojecten.*

¹⁷ Pesch, U. et al. (2017). *Energy justice and controversies: formal and informal assessment in energy projects.*

¹⁸ Pesch, U. (2019).

Figuur 2. Overstroming waardenkaders, Udo Pesch et al. (2017)

In Amsterdam wagen ze in het najaar van 2021 een poging. Aan de hand van een tweetal moties in de gemeenteraad wordt een periode van herbezinning ingelast: de ‘reflectiefase’.¹⁹ De reflectiefase heeft als doel het inventariseren van en luisteren naar de verschillende zorgen en behoeften van een brede groep belanghebbenden. Hiervoor worden drie parallelle processen opgetuigd: een serie klankbordgroepen, een uitgebreide online raadpleging en een buurtonderzoek naar hoe de toekomstige veranderingen in de leefomgeving ervaren worden in de windzoekgebieden. Het buurtonderzoek wordt onze verantwoordelijkheid. In het resterende deel van dit paper staan de methode en resultaten van dit onderzoek centraal.

Inzet van de contextmapping methode

Bij de start van de reflectiefase leefde de zorg dat de dynamiek van verdedigen en aanvallen die tot dan toe het participatieproces had gekenmerkt niet doorbroken kon worden. De gemeente had de behoefte om ook andere perspectieven op te halen. Maar hoe? Daarvoor moest er verder gekeken worden dan inspraakavonden, ateliersessies en enquêtes, aangezien deze tot dusver niet een breed palet aan inbreng lieten zien. Het doel was dus niet om een representatieve steekproef te nemen van ideeën over windmolens *an sich*, maar op zoek te gaan naar hoe bewoners hun leefomgeving ervaren en hoe dit kan veranderen door de komst van mogelijke windmolens. Daarnaast was het nodig om deze ervaringen tastbaar te maken. Uit onderzoek naar weeswaarden blijkt namelijk dat dit veelal waarden zijn die zich niet makkelijk laten operationaliseren.²⁰ Een voorbeeld daarvan is een waarde als sociale cohesie in de wijk of de verbinding van buurtbewoners met hun wijk nu en in de toekomst. Net zoals de eerdergenoemde landschapsidentiteit, zijn dit zorgen en behoeften die voor mensen van groot belang zijn, maar die niet altijd vooraan staan in het gesprek over de energietransitie. Om hieraan tegemoet te komen, hebben we gekozen voor het inzetten van de contextmapping methode voor uitvoeren van het buurtonderzoek. Contextmapping is een designmethode waarbij de nadruk ligt op het expliciet maken van behoeften en waarden van mensen in relatie tot een bepaalde omgeving of product.²¹ Kenmerkend voor contextmapping is dat er wordt gewerkt met een fysiek werkboek dat speciaal wordt ontwikkeld voor het betreffende onderwerp.²² Zo wordt er visueel materiaal opgehaald, omdat deelnemers tijdens het onderzoek zich bezighouden met het bewerken, invullen, samenstellen, en beschrijven van geografische kaarten en collages, waarmee zij hun omgeving (*context*) letterlijk in kaart (*map*) brengen. Enerzijds zorgt deze methode ervoor dat de opgehaalde data inzichtelijk en tastbaar kan worden gemaakt door het visuele karakter ervan. Anderzijds kunnen deelnemers zich op een meer intuïtieve, creatieve wijze uitdrukken zonder opgelegde waardenkaders. Daarnaast is er geen (politieke) voorkennis nodig en hoeven deelnemers niet publiekelijk te spreken zoals bij inspraak of werksessies, wat voor veel mensen de drempel verlaagd die ze voelen bij deelname aan participatietrajecten.

Opzet van het onderzoek

De windzoekgebieden van de Amsterdamse RES zijn ingetekend in geografische kaarten van zeven deelgebieden. Het onderzoek volgde deze indeling: elk windzoekgebied had daarom een eigen fysiek werkboek met bijpassende kaart. De opdrachten in het werkboek hadden in eerste instantie betrekking op hoe deelnemers hun buurt ervaren, voordat hier de komst van mogelijke windmolens bij werd betrokken. Deelnemers werd onder andere gevraagd om een fotocollage te maken over hoe zij willen dat hun buurt er in de toekomst uitziet. Ook moesten zij met behulp van stickers een route op de kaart

¹⁹ Cuppen, E., et al. (2022). p. 2.

²⁰ Spruit, S. (2019).

²¹ Visser, S., et al. (2005).

²² Kistemaker, S. (2013). *Contextmapping, hoe werkt het?*

maken langs de plekken in hun buurt die zij aan een bezoeker zouden laten zien. Daarbij was er ruimte om de plekken te benoemen en aan te geven waarom deze plekken van belang waren voor henzelf of voor de buurt. Ook gaven deelnemers hun buurt een score op basis van een aantal kenmerken, zoals duurzaamheid, groen, veiligheid, gezondheid en sociale voorzieningen. Deze scores gaven ze voor hun huidige ervaring van de buurt, hoe de buurt er in hun ideale toekomst uit zou zien en hoe de buurt zou veranderen na de komst van windmolens. De scores die deelnemers gaven konden ze duiden aan de hand van een fotocollage, met plaatjes die ze in een paar worden toelichtten. Uiteindelijk vulden 259 mensen de werkboeken in tijdens daarvoor georganiseerde momenten ('workshops') op buurtlocaties. Een aantal opvallende resultaten wordt hieronder uitgelicht.²³

Resultaten uit de windzoekgebieden

Het doel van het contextmapping onderzoek was om Amsterdammers in de windzoekgebieden te helpen hun verhaal te vertellen over ál hun zorgen en behoeften met betrekking tot de ruimtelijke verandering die het plaatsen van windmolens in hun buurt met zich meebrengt. Daarbij was de hoop een breed palet van Amsterdammers aan te trekken die normaliter niet zo snel meedoen aan participatie. Dit laatste is niet in elk zoekgebied gelukt. Er zaten wederom veel 'vaste gasten' aan tafel. Een aantal deelnemers gaven aan dat dit iets is waar zij zichzelf ook zorgen over maken – veel van hun buurtgenoten zijn niet genoeg geïnformeerd over het thema windenergie. Omdat mensen zich in verband met de destijds geldende coronamaatregelen vooraf moesten aanmelden voor de contextmapping workshops, werd de drempel om op te dagen verder verhoogd. Om hierop in te spelen werden halverwege het onderzoek inloopsessies georganiseerd in een drietal openbare bibliotheken. Deze keuze laat een interessante verschuiving van de demografie van deelnemers zien. In de onderstaande stroomdiagrammen is er links een zoekgebied te zien waar een inloopdag werd georganiseerd, en rechts een waarbij dit niet gebeurde. Het verschil in diversiteit valt op.

Figuur 3 en 4. Twee stroomdiagrammen die de demografie in twee verschillende zoekgebieden laten zien.

Sociale waarden

Een andere opvallende uitkomst is dat de deelnemers aan het contextmapping onderzoek vaak sociale waarden als heel belangrijk aanmerkten. Bijvoorbeeld het belang van saamhorigheid in de wijk en voorzieningen om sociale cohesie te ondersteunen. Daarbij werd waardedaling van koopwoningen door de komst van windmolens op een andere manier benaderd: een deelnemer schreef als toelichting bij de fotocollage dat “mensen met lagere inkomens minder kansen hebben om een de plek te verlaten” waar mensen “die zich dat kunnen veroorloven, niet in de buurt zullen blijven.” De zorg die werd aangedragen is dat hierdoor segregatie ontstaat. Een ander opvallend resultaat was dat ook het behoud van groen benaderd werd vanuit sociale waarden. Deelnemers gaven aan dat zij zich zorgen maken over buurtgenoten met lagere inkomens die afhankelijk zijn van gratis recreatiemogelijkheden en het plaatsen van windmolens nabij groengebied een onevenredige impact op hen zou hebben. Hieruit maken we op dat waarden zoals leefbaarheid, gelijkwaardigheid, saamhorigheid en rechtvaardigheid prominent naar voren komen.

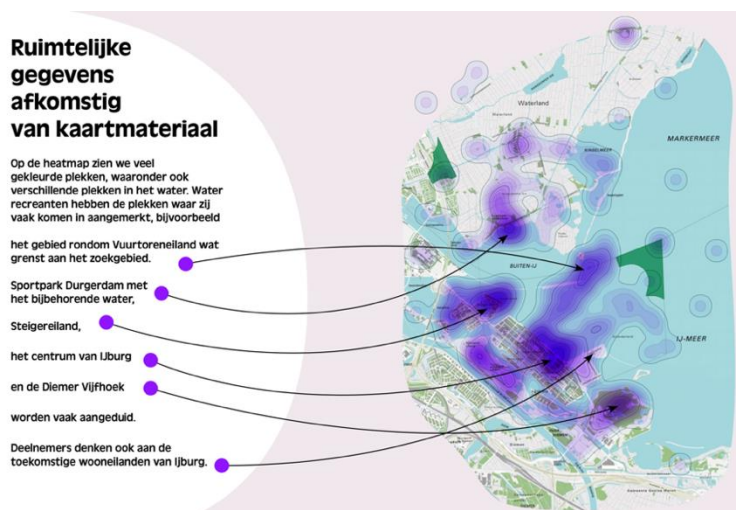
²³ Zie het volledige rapport: [Onze stad en windmolens: een onderzoek naar lokale wensen en zorgen over windenergie.](#)

Het belang van tot rust komen

Bij het aanwijzen van belangrijke plekken in de buurt refereerden deelnemers vaak aan plekken waar zij tot rust komen. “S’ avonds loop ik even naar het water en kijk ik naar de zonsondergang. Dan krijg ik rust en ben ik gelukkig.” Het belang van rust stond al op de agenda binnen het waardenkader ‘gezondheid’, maar gaat dan vaak over geluidshinder of slagschaduw. In de regulering waar de gemeente dan naar verwijst gaat het daarbij over de bescherming van direct omwonenden. Zo moet er voor geluidsnormen sprake zijn ‘gevoelige objecten’ zoals woningen of scholen. Volkstuinen vallen hier bijvoorbeeld niet onder: terwijl dit bij uitstek plekken zijn waar deelnemers van het contextmapping onderzoek aangeven tot rust te komen. Ook plekken aan de randen van de buurt worden vaak opgezocht voor rust, welke gekenmerkt worden door minder bebouwing. Hier zien we een duidelijke overstrooming van het waardenkader: rust is meer dan wat door juridische normen ondervangen kan worden.

Er wordt geleefd in de windzoekgebieden!

Van de kaarten die de deelnemers in de werkboeken bestickerden met hun belangrijkste plekken werden *heatmaps* ontwikkeld. Hierin is te zien dat in en rondom de windzoekgebieden (aangegeven in groen) zich veel van deze belangrijke plekken bevinden. Hieronder staat één van deze *heatmaps*.

Figuur 5. Heatmap uit windzoekgebied IJmeer.

Hoewel in alle werkboeken zorgen terugkwamen die al onderdeel waren van het windmolendebat, zoals gezondheid, het gevoel niet gehoord te worden en de waardedaling van koophuizen, laten de contextmapping werkboeken zien dat elk zoekgebied eigen behoeften heeft. Zo benadrukten deelnemers in het zoekgebied hierboven de waarden die zij hechten aan het water in hun buurt: hier ontleend de buurt volgens deelnemers haar identiteit aan. In een ander zoekgebied verwezen deelnemers weer naar het belang van het behoud van hun karakteristieke dorpse landschap. Het plaatsen van windmolens raakt aan deze waarden, bijvoorbeeld doordat er minder wateractiviteiten kunnen worden uitgevoerd (denk aan bijbehorende waarden zoals ontspanning, beweging en sociaal contact), of doordat windmolens in het landschapsuitzicht worden gezet (denk aan esthetiek en identiteit of ergens thuis voelen).

Geen conclusies, wel een beter beeld

Hoewel de uitkomsten van het contextmapping onderzoek niet een roep zijn om geen windmolens in de stad te plaatsen, roepen ze wél op om al vroeg in het participatieproces buurtbewoners de kans te geven om op een zo intuïtief en open mogelijke manier hun waarden in te brengen. Ze bevestigen dat er veel waarden in de buurten van de Amsterdamse windzoekgebieden verscholen zitten die niet een grand entree hebben gemaakt in het politiek- of maatschappelijk debat en dat ervaringen breed en buurt-specifiek zijn. Door een aantal elkaar versterkende dynamieken, zoals het gebrek aan demografische diversiteit in participatietrajecten, bestaande verwachtingspatronen tussen beleidsmakers en burgers en het ontbreken van een terugstroom van weeswaarden in de gezette waardenkaders, worden deze waarden langzaam weggedrukt van het toneel. Met het contextmapping

onderzoek in Amsterdam zijn we er niet volledig in zijn geslaagd om iedereen te bereiken die we wilden, de verwachte diverse demografie van deelnemers liet in sommige zoekgebieden nog te wensen over. De hoop is des te groter dat er vaker – en eerder! – soortgelijke onderzoeken ingezet worden bij ruimtelijke ontwikkelingen. Een les daarbij is om de drempel zo laag mogelijk te maken door naar mensen in buurten toe te gaan. Daarnaast is het belang van ‘tastbare’ informatie ophalen groot: door belangrijke plekken die de deelnemers zelf aangeven te reproduceren in de kaarten die de gemeente gebruikt voor het communiceren van de windzoekgebieden krijgen ervaringen een meer geformaliseerde plek. Al deze informatie kan vervolgens worden gebruikt om het gesprek te verbreden en de uitdagingen die de energietransitie brengt in buurten samen aan te gaan. In Amsterdam ligt het contextmapping rapport nu op het bureau van de gemeenteraad, waarbij de hoop is dat beleidmakers en (ruimtelijke) ontwikkelaars de resultaten gebruiken als een uitgangspunt voor het starten van een nieuw gesprek over de uitvoering van de plannen die plaats gaan vinden in de buurten.

Referenties

Cuppen, E., Taanman, M., Popering-Verkerk, J. (2020). *Evaluatie Participatie RES Amsterdam*. Universiteit Leiden.

Cuppen, E. et al. (2020). *Veel gedoe om iets?! De waarde van conflict in de energietransitie*. Response, TU Delft.

Cuppen, E. (2018). *The value of social conflicts. Critiquing invited participation in energy projects*. Energy Research and Social Science.

Cuppen, E., Brunsting, S., Pesch, U., & Feenstra, Y. (2015). *How stakeholder interactions can reduce space for moral considerations in decision making: A contested CCS project in the Netherlands*. Environment and Planning.

Kistemaker, S. (2013). *Contextmapping, hoe werkt het?* Studiolarb, TU Delft.

Mensink, W. (2021). *Barstjes in de lokale gemeenschap. Conflicten over verduurzamingsplannen in de leefomgeving*. Sociaal Cultureel Planbureau.

Pesch, U., Correljé, A., Cuppen, E., Taebi, B. (2017). *Energy justice and controversies: Formal and informal assessment in energy projects*. Energy Policy.

Pesch, U. (2019). [Het overstromen van waardenkaders](#). Response, TU Delft.

Sleeswijk Visser, F., Stappers, P.J., van der Lugt, R., Sanders, E.B. (2005). *Contextmapping: Experiences from practice*. CoDesign, 1(2), 119-149.

Spruit, S. (2019). [Afwegingen, operationalisatie, en weeswaarden: leren van waardenanalyses van energieprojecten](#). Response, TU Delft.

Stapper, M. (2020). *Do contracts have politics? — Contracts, planning consultants, and urban development in the age of participation*. Universiteit van Amsterdam.

Susskind, L. (2006). *Arguing, bargaining, and getting agreement*. In Moran, M., Rein, M. and Goodin, R. E. (Eds), *The Oxford Handbook of Public Policy*, 269-295.